

u istraživanju migracije i etniciteta, pa smo zato ostali uglavnom na razini sažetka te goleme građe. Štoviše, zaključci autora gotovo su uvijek prihvatljivi, što znači da je manje mjesta za kritičnost. Ipak, u prilozima redaktora Nitoburga nalaze se neke nezgrapne formulacije koje podsjećaju na zastarjele teze o beskonfliktnosti u socijalističkom društvu — konkretno: jedna rečenica o uspješnom rješenju (sic!) nacionalnog pitanja u Sovjetskom Savezu (koje je navodno utjecalo na crnački pokret u SAD str. 49), zatim zaključak da se crnačko pitanje u SAD može riješiti »samo u uvjetima socijalističkih društvenih odnosa« (str. 60), a naposljetku jedan kraći odlomak u kojemu se po svojoj prilici preduhitreno govori o radikalnim promjenama u rasnim odnosima na Kubi nakon pobjede socijalističke revolucije (str. 383). Bilo bi bolje da je Nitoburg izostavio ili relativizirao te, reklo bi se, usputne komentare, jer bi time bolje potkrijepio ono što pretpostavljamo da je htio naglasiti, tj. utjecaj socijalističkih i komunističkih ideja na crnački pokret u zemljama Amerike.⁴ S druge strane, koliko se tiče građanskog rata u SAD, isti autor nije dovoljno jasno naglasio činjenicu da je ekspanzija sjevernjačkog kapitala, a ne ukinuće ropstva bio presudan moment u tom sukobu.⁵ Smatramo, međutim, da su mu ostali argumenti u cjelini bili točni — pogotovu u ocjenjivanju problema na relacijama radničkoga i crnačkog pokreta u SAD. Pozitivan dojam ostavlja i njegova završna sinteza čitave monografije, u kojoj je, među ostalim, prenio riječi S. W. Mintza: da je premještaj Afrikanaca u zemlje Amerike doveo do »najgrandioznije akulturacijske pojave u čovjekovoj historiji« (str. 384).

Na kraju želimo ukazati na jedan »tehnički« problem koji se pojavio u tekstovima. Specifični manje poznati latinskoamerički, francuski i engleski izrazi najčešće se navode fonetski prema glasovnom sustavu ruske ćirilice. Zbog toga je bilo prilično teško »re-

konstruirati« izvorne forme u španjolskome ili portugalskom jeziku, a u slučaju engleskih i francuskih izraza gotovo nemoguće bez daljnjeg »istraživanja«. Neki autori, međutim, slijedili su dobru znanstvenu praksu i naveli izvorni izraz i u izvornom pismu.

Emil Heršak

Matjaž Klemenčič

AMERIŠKI SLOVENC I IN NOB V JUGOSLAVIJI

Maribor: Založba obzorja, 1987., str. 326

U opširnoj — više od tri stotine stranica svrstanih u tri dijela i sedamnaest poglavlja — znanstvenopopularnoj povijesnoj studiji autor pod gornjim naslovom sustavno razmatra naseljavanje, geografsku (prostornu) distribuciju i odnos američkih Slovenaca prema staroj domovini od sredine 19. stoljeća do kraja drugoga svjetskog rata, pri čemu centralnu problematiku rada čini odnos američkih Slovenaca prema NOB-i u Jugoslaviji.

Polazeći od ispravnoga znanstveno-koncepcijskog opredjeljenja, prema kojemu je pitanje slovenskog iseljavanja ne samo dio povijesti SAD već istovremeno i nezaobilazni integralni dio cjelokupne povijesti slovenskog naroda (*Uvod*), autor u *Prvom dijelu* sustavno prati proces iseljavanja Slovenaca u SAD od sredine 19. vijeka do drugoga svjetskog rata, pri čemu, uz kretanje broja i geografski raspored iseljenih Slovenaca, pokušava utvrditi i njihov socijalni sastav. Tako autor u prezentiranom djelu uvodi bitan (a u nas često zapostavljen) socijalno-povijesni aspekt bez kojega se u suvremenoj povijesnoj znanosti ne može cjelovito sagledati život jednog naroda tijekom vremena. Uz navedeno, u kontekstu prvog dijela rada, u četiri poglavlja, sa očito širokim poznavanjem problematike, autor piše o Slovincima u SAD u razdoblju prije 1899, utvrđujući, s pomoću statističkih i drugih relevantnih izvora, njihov broj i centre naseljavanja (*I poglavlje*) da bi postavio s kvantitativnom analizom i utvr-

⁴ O stvarnosti i značaju tog utjecaja govorio je i Amerikanac James Weinstein u knjizi: *Ambiguous Legacy. The Left in American Politics* (New York, 1975).

⁵ Usp. prilog Gartha Masseyja u ovom broju *Migracijskih tema i komentar* S. Južniča u knjizi *Kolonijalizem i dekolonizacija* (Maribor: Obzorja, 1980. str. 143).

divanjem migracijskog salda od konca 19. stoljeća do kraja drugoga svjetskog rata (*II poglavlje*).

U *III poglavlju* prvog dijela autor na osnovi autohtonih (primarnih) statističkih izvora, odnosno pokazatelja, prema materinjem jeziku kroz tri generacije uspoređuje kretanje broja Slovenaca prema ostalim pripadnicima jugoslavenskih naroda u SAD.

U *IV* (posljednjem) *poglavlju* prvog dijela autor se na temelju primarnih statističkih izvora (popisa stanovništva i dr.) bavi utvrđivanjem prostornog rasporeda Slovenaca i ostalih pripadnika naših naroda u SAD od konca 19. vijeka do godine 1945.

U *drugom dijelu* (uz Uvod) autor u tri poglavlja daje pregled organizacije i političkih gibanja američkih Slovenaca u vezi sa situacijom u staroj domovini od konca 19. stoljeća do drugoga svjetskog rata, razrađujući uz ostalo, i odnose među slovenskim organizacijama te odnos etničke zajednice prema staroj domovini, njihov položaj u američkom društvu i složeno pitanje samog opstanka etničke skupine (asimilacije, adaptacije).

U *I poglavlju* drugog dijela knjige govori se o organiziranosti američkih Slovenaca, kojoj su temeljni oblici bratske potporne organizacije (prva je osnovana još godine 1882. u Calumetu pod nazivom Potporno društvo Sv. Jožefa iz kojeg je nastao Slovensko-hrvatski savez koji se nešto kasnije pridružio Hrvatskoj bratskoj zajednici u Pittsburghu), crkvenim organizacijama i slovenskoj sekciji Jugoslavenskog socijalističkog saveza u to vrijeme jedinoj slovenskoj političkoj organizaciji na tlu SAD.

U *II poglavlju* drugog dijela knjige autor obrađuje aktivnost američkih Slovenaca prema staroj domovini za vrijeme prvoga svjetskog rata, i to prije svega preko svojih etničkih organizacija (posebno Slovenske lige i Slovenskog narodnog saveza) ali i preko raznih američkih institucija dajući tako djelom svoj doprinos pobjedi Antante, odnosno porazu Austro-Ugarske i stvaranju države južnih Slavena.

U *trećem* (posljednjem i najopsežnijem) *dijelu* pod naslovom »Američki Slovenci i drugi svjetski rat« autor, polazeći od krilatice »Pomagati narodu

a ne izbjeglim ministrima«, u deset poglavlja razmatra američku politiku prema jugoslavenskoj vladi u Londonu, četnicima i partizanima tijekom drugoga svjetskog rata (*I poglavlje*), zatim ukazuje na stavove nekih vodećih aktivista slovenskih iseljenika u SAD (Kristan, Adamič) od početka drugoga svjetskog rata do napada na Jugoslaviju (*II poglavlje*). Posebno *III* poglavlje tretira aktivnost američkih Slovenaca (osobito istaknutih ličnosti) i njihovih organizacija na planu političke podrške i materijalne pomoći domovini od napada sila osovine do godine 1942.

Djelovanje Jugoslavenskog informativnog centra u New Yorku i američka nastojanja oko uređenja Evrope po završetku rata predmet su autorova razmatranja u *IV poglavlju*, dok je *V poglavlje* posvećeno djelovanju Slovensko-američkog narodnog kongresa i američkih Slovenaca na planu uspostave Ujedinjenog odbora južnoslavenskih Amerikanaca srpnja 1943. Uz navedeno, autor se posebno (*VI poglavlje*) pozabavio i unutarnjom organizacijom Slovenskoga američkog odbora (vijeća) i pitanjem financiranja njegove djelatnosti kao i nastojanjima slovenskih Amerikanaca za zajedničkom akcijom svih južnoslavenskih Amerikanaca na planu pomoći staroj domovini te djelovanju SANS do njegove konvencije godine 1944.

Završna poglavlja (*VIII, IX i X*) posvećena su financijskoj i političkoj pomoći američkih Slovenaca domovini u razdoblju 1944—1946 (posebno aktivnosti Adamiča) i njihovoj borbi za granice nove Jugoslavije po završetku drugoga svjetskog rata.

U zaključnim razmatranjima (*Zaključak*) autor prati naseljavanje Slovenaca u SAD od 17. stoljeća (u njemačkoj protestantskoj naseobini Ebenser u Georgiji bilo je i Slovenaca) preko doseljenja biskupa Barage i njegovih misionara tridesetih godina 19. stoljeća do sudjelovanja Slovenaca u secesijskom ratu.

Godine 1920. u SAD je živjelo 228.000 doseljenih Slovenaca (prva i druga generacija). Centri slovenskog naseljavanja bili su u Ohiju, Pennsylvaniji, Illinoisu, New Yorku, Minesoti i Californiji.

Završni dio zaključnoga poglavlja razmatra odnos američkih Slovenaca prema raspadu Austro-Ugarske i stvaranju jugoslavenske države, njihovo pretežno republikansko raspoloženje, odnosno opredjeljenje koje će se ostvariti zahvaljujući i njihovim naporima tek stvaranjem nove Jugoslavije.

Uz rezime («Slovenian Americans, and the events in the old homeland during World War II») na engleskom ziku, autor je posebna poglavlja posvetio izvorima i literaturi, što zajedno s velikim brojem referenci svjedoči o visokoj znanstvenoj razini ove knjige.

Branimir Banović

Академия наук СССР — Сибирское отделение

ПОЛИТИЧЕСКАЯ ССЫЛКА В СИБИРИ XIX — НАЧАЛО XX В. ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКИ

Новосибирск, 1987. 226 стр.

Politička progonstva u Sibir izazivaju desetljećima nesmanjeni javni interes. Tome bez sumnje pridonosi dugotrajni kontinuitet sibirske prakse, surovost klimatskih uvjeta u kakvim su živjeli prognanici i stanovita misterioznost tih golemih prostranstava, ali i neki sasma konkretni povodi (npr. za nas Jugoslavena: tridesetak članova partijskog vrha, koji su tamo zaglavili, ili Steinerovih »7.000 dana u Sibiru«). Osim toga, navikli smo da o sibirskom paklu govore obično oni koji su ga sami osjetili, ili pak oni koji sibirska progonstva koriste u kritici ruskog (sovjetskog) sistema.

Pred nama je sada zbornik građe sa znanstvenog simpozija što ga je lipnja 1984. u Čiti Sibirski organizirao odjel Akademije nauka SSSR-a, pa je utoliko zanimljivije pogledati sadržaj podnesenih referata. Dodajmo odmah da je ovaj zbornik nastavak ciklusa radova toga Akademijina odjela koji razmatraju sibirske političke progone*, ali

* Progonstvo i robija u Sibiru, 1975; Progonstvo i društveno-politički život u Sibiru, 1978; Politički progoni u Sibir, 1983; Progonstvo dekabrasta u Sibir, 1985. Sve navedeno tiskano je u Novosibirsku kod istog izdavača.

i to da se svi radovi okončavaju istraživanjem kaznene politike carske Rusije (dosežu do početka XX. stoljeća). Pa tako i ovaj posljednji!

Radovi u zborniku sistematizirani su u dvije grupe: historiografija (osam referata) i izvori (jedanaest). Zbornik ima i predgovor, a na kraju je indeks imena. Tiskan je u 2.250 primjeraka (ovo navodimo jer nam se za sovjetske izdavače takva naklada čini premalenom).

U šarolikosti simpozijских referata jedna boja (misao vodilja) ipak dominira: kontinuitet političkog djelovanja prognanih nastavlja se i u nepovoljnim uvjetima robije! U većine nisu opaženi nikakvi znaci rezignacije i apatije. Razlike u političkim shvaćanjima prognaničkih kohorti ne smanjuju se ni u izgnanstvu i među njima traje jaka interakcija i konfrontacija (ref. Uškova, Šilovski). Utjecaj političkih prognanika na revolucionarni pokret u sibirskom području od ogromnog je značenja (Zinovjev).

Teški uvjeti života u progonstvu ne samo da nisu doveli do političke pasivizacije, nego su kažnjenici uspjeli održavati tijesnu vezu sa slobodnim tiskom na Zapadu. Rudnickaja piše o takvoj povezanosti sa Slobodnom ruskom tipografijom Hercena i Ogareva u Londonu.

Neki referenti su za temu uzeli konkretni sporni slučaj sovjetske historiografije, te ga nastojali sagledati i interpretirati u svjetlu novih izvora. Tako se Poroh bavi nekim spornim pitanjima iz robijaško-prognaničkog razdoblja života dekabrista Jakuškina, a Sesjunina nastoji dokazati da nije bilo nikakva »djela« sibirskog separatizma te da zbog toga nije moglo biti ni političkog progona. Referat Mihajlove tretira ulogu »petraševaca« u Sibiru i daje sintetski prikaz ovog problema u suvremenoj sovjetskoj historiografiji.

Jednako kao i referati iz historiografije raznovrsni su i oni o historijskim vrelima. Izvorima za istraživanje progona dekabrasta bavi se Vilkov (radovi dekabrasta kao izvor za historiju sibirskih gradova — na primjeru Čite), Taljskaja (pisma dekabrasta Brižena III. odjeljenju, nadležnom za politička progonstva), te Konstantinov i Čuprik (rezultati istraživanja dekabri-